

Sygn. akt I CZ 88/07

POSTANOWIENIE

Dnia 24 sierpnia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Strus (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Gerard Bieniek

SSN Elżbieta Skowrońska-Bocian

w sprawie z powództwa E.K.

przeciwko A.K., J.P. i A.P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 24 sierpnia 2007 r.,

zażalenia powoda na postanowienie Sądu Apelacyjnego

z dnia 5 marca 2007 r., sygn. akt [...],

uchyla zaskarżone postanowienie.

Uzasadnienie

Skarga kasacyjna powoda od wyroku Sadu Apelacyjnego z 21 listopada 2006 r. zasądającego na jego rzecz 20 239,24 zł i oddalającego jego apelację w pozostałej części wniesiona 5 marca 2007 r. zawierała również wniosek o „zwolnienie powoda od kosztów sądowych wpisu od skargi kasacyjnej”. Zaskarżonym postanowieniem Sąd umorzył postępowanie wywołane wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych i odrzucił skargę na podstawie art. 130² § 3 k.p.c. stwierdzając, że pełnomocnik nie uiszczył opłaty podstawowej w kwocie 30 zł. W zażaleniu pełnomocnik zarzucił niewłaściwą interpretację wskazanego przepisu k.p.c., który zdaniem skarżącego nie stosuje się w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi kasacyjnej, jeżeli zwolnienie od kosztów sądowych zostało udzielone przed sądem I i II instancji. Skarżący wyraża zapatrywanie, że z chwilą uprawomocnienia się wyroku zwolnienie od kosztów wygasło, konieczne jest ponowne wystąpienie o zwolnienie od kosztów w postępowaniu kasacyjnym i dlatego wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz przekazanie sprawy Sądowi II instancji celem ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie dotyczące skuteczności zwolnienia strony od kosztów sądowych w postępowaniu przed sądem powszechnym budzi wątpliwości i prowadziło do niejednorodnych rozstrzygnięć Sądu Najwyższego, determinowanych zresztą szczegółowym zakresem rozpoznawanych środków odwoławczych, co nie zawsze umożliwia adaptację wyrażonych tam poglądów do okoliczności rozpoznawanej sprawy. Wskazać tu można postanowienie z 26 lipca 2000 r. I CZ 89/00, LEX nr 51344 wypowiedające zasadę, iż zwolnienie od kosztów sądowych, akcesoryjne w stosunku do sprawy a nie określonych etapów postępowania, odnosi się do całego postępowania w sprawie, a nie do poszczególnych instancji. Wypada jednak zauważyć, że istota zarzutu sprowadzała się do braku konsekwencji sądu drugiej instancji, który odrzucił nie opłaconą apelację (art. 17 u.k.s.c. 1967 r.), ale ustanowił również pełnomocnika z urzędu dla tej strony, zwolnionej od kosztów sądowych przez sąd pierwszej instancji.

Nie odpowiada okolicznościom rozpoznawanej sprawy także teza postanowienia z 20 kwietnia 2000 r., III CZ 43/00, OSNC 2000/11/202, stwierdzająca, że strona zwolniona przez sąd pierwszej instancji od opłaty od pozwu, a następnie od apelacji, zachowuje, po wydaniu wyroku przez sąd drugiej instancji, status strony zwolnionej częściowo od kosztów sądowych. Orzeczenie to zostało wydane w innym stanie prawnym, w którym od wyroku sądu drugiej instancji przysługiwała kasacja jako środek odwoławczy.

Zmiana zasad postępowania odwoławczego dokonana w 2005 r. przekształcająca kasację w skargę kasacyjną będącą środkiem zaskarżenia prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji wymaga ponownego rozważenia skuteczności zwolnienia od kosztów sądowych dokonanego przed sądem powszechnym, po wydaniu przez sąd drugiej instancji wyroku lub postanowienia kończącego postępowanie podlegających zaskarżeniu skargą kasacyjną.

Stwierdzić należy najpierw utrzymywanie się rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego, co do tego zagadnienia. Za rozciągnięciem udzielonego zwolnienia na postępowanie kasacyjne opowiedziały się składy orzekające w postanowieniach z 20 października 2006 r. IV CZ 77/06; z 9 listopada 2006 r. IV CZ 85/06; z 30 maja 2007 r., I CZ 54/07.

Przeciwnie stanowisko zajęły składy orzekające w postanowieniach z 23 stycznia 2007 r. III CZ 3/07; z 14 marca 2007 r. I CZ 5/07. Sąd Najwyższy w sprawie rozpoznawanej obecnie opowiada się za stanowiskiem wyrażonym w dwóch ostatnio powołanych orzeczeniach.

Punkt wyjścia stanowi pojęcie sprawy, czyli zespołu czynności procesowych stron i sądu rozpoczętych wniesieniem pozwu, a zakończonych wydaniem wyroku, który zgodnie z art. 365 k.p.c. ma moc wiążącą określoną w art. 365 § 1 k.p.c. wobec stron, sądów, trybunałów, organów państwowych i administracyjnych a nawet osób spoza kręgu stron postępowania. Prawomocność wyroku uwarunkowana niedopuszczalnością zmiany przy pomocy zwykłych środków odwoławczych, zindywidualizowanego stosunku prawnego ukształtowanego lub potwierdzonego przez sąd nakazuje utożsamić ją z zakończeniem sprawy, inaczej - realizacją prawa określonego podmiotu do sądu na etapie rozpoznawczym. Jednocześnie pozwala zastosować środki przymusu w razie potrzeby egzekucji,

niezależnie od subiektywnego przekonania strony zobowiązanej, o słuszności lub prawidłowości orzeczenia. Uzyskanie przez wyrok przymiotu prawomocności oznacza wyłączenie kompetencji sądu do podejmowania czynności procesowych właściwych dla fazy rozpoznawczej a zatem koniec sprawy poddanej pod osąd. Podobny skutek oceniany pod kątem zakończenia sprawy wywierają prawomocne postanowienia wymienione w art. 398¹ § 1 k.p.c.

Przyjmując incydentalność a zarazem akcesoryjność postępowań wпадkowych toczących się na marginesie postępowania zasadniczego, zmierzającego bezpośrednio do wydania wyroku, należy uznać, że skutki ich zostają pochłonięte przez orzeczenie co do meritum. Do takich należy postępowanie o zwolnienie od kosztów sądowych. Rozstrzygnięcie w wyroku o kosztach i opłatach powoduje w zasadzie bezprzedmiotowość wydanych rozstrzygnięć w przedmiocie zwolnienia, chyba że przepis szczególny nakazuje ten skutek uwzględniać w dalszych samodzielnych fazach postępowania. Tak się dzieje ze zwolnieniem od kosztów sądowych w postępowaniu egzekucyjnym (art. 771 k.p.c.), jest to jednak wyjątek potwierdzający przedstawioną wyżej regułę.

Odnosnie do innych postępowań po uprawomocnieniu się wyroku, przeciw rozciąganiu na te postępowania zwolnienia udzielonego w postępowaniu rozpoznawczym przed sądem powszechnym przemawia wyjątkowy charakter zwolnienia będącego formą przejmowania przez Skarb Państwa obowiązku strony: partycypowania w kosztach związanych z realizacją jej roszczenia procesowego. Ponadto nadzwyczajne środki w niektórych wypadkach mogą być wnoszone po upływie znacznego czasu i dezaktualizacji danych faktycznych.

Wykładnia przepisów oddziałujących bezpośrednio na realizację prawa jednostki do sądu nie może pomijać kwestii formalizmu i rygoryzmu prawa przejawiających się w przepisach art. 130² § 3 k.p.c., art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. Cechy te wymagają ukształtowania (w granicach wykładni) modelu postępowania ułatwiającego podejmowanie decyzji procesowych o nieodwracalnych skutkach. Uznanie, iż rozstrzygnięcia incydentalne dotyczące obowiązku ponoszenia kosztów sądowych podjęte w postępowaniu zakończonym prawomocnie nie są skuteczne w postępowaniu odrębnym opartym na środku nadzwyczajnym spełnia ten postulat. Należy dodać, że termin dwumiesięczny do wniesienia skargi kasacyjnej

przedłużony o czynności sądu (uzasadnienie i doręczenie wyroku) jest dostateczny dla przygotowania i złożenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych w tym postępowaniu.

Przytoczone względy prowadzą do wniosku, że skarga kasacyjna, co do zasady, podlega opłacie zgodnie z art. 3 ust. 2 pkt 3 u.k.s.c. 2005 r., a skarżący, pragnąc uzyskać zwolnienie, musi złożyć stosowny wniosek (art. 102 lub art. 103 u.k.s.c. 2005 r., choćby korzystał ze zwolnienia w postępowaniu przed sądem drugiej instancji. Dlatego zaskarżone postanowienie należało uchylić w całości (art. 394¹ § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.), w celu zbadania i rozstrzygnięcia w pierw w wniosku w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych.